

אורות ישראל
מכללה אקדמית לחינוך
מייסודן של מכללות
מורשת יעקב ואורות ישראל

מאורות

עיונים בסידור התפילה ובפרשת השבוע

גיליון ט"ו

תשע"א

חפ"ק 329

אלוקי נשמה

הנשמה הוא מאת ה', אלא גם תוכנה הפנימי גלוי לפניו. לכן מוטל על האדם להתנהג בצורה שתתאים לאותה נשמה טהורה.

דרך אחרת להבנת המילים "מודה אני לפניך" היא שזוהי מעין הצדקה לעצם קיומו של האדם ולהישארות הנשמה בקרבו. רק כאשר האדם חי הוא יכול להודות לקב"ה: "כִּי אֵין בְּמָוֶת זְכָרְךָ בְּשָׂאוֹל מִי יוֹדֵה לָךְ" (תהלים ו, ו).

המדרש שבו פתחנו מציג תפיסה שונה מעט מזו שבברכה. בשבועה בה משיבעים את הולד טרם לידתו נאמר: "אם אתה משמרה בטהרה – מוטב, ואם לאו – הריני נוטלה ממך". כלומר, מעשיו של האדם יכריעו האם הנשמה תישאר בו אם לאו. לאדם יש אחריות על חייו במעשים שיבחר לעשות, והנשמה היא למעשה פיקדון שניתן על ידי הקב"ה על תנאי שהאדם יהיה ראוי לאותו פיקדון טהור ומיוחד.

הברכה חותמת במילים: "המחזיר נשמות לפגרים מתים". נראה כי הברכה מכוונת לשתי משמעויות. באופן יום-יומי – בכל בוקר אדם מתעורר משינה שהיא "אחד מששים למיתה" (בבלי, ברכות נז ע"ב), והרי הוא בבחינת מת שקם לתחייה. באופן כללי יותר – הברכה מכוונת גם לתחיית המתים לעתיד לבוא. דבר זה בא לידי ביטוי בגוף הברכה במילים: "ולחזירה בי לעתיד לבוא", המכוונות באופן מובהק לתחיית המתים.

זכור לי שכיילדה ברכת "אלוקי נשמה", שאותה היינו שרים יחד בתפילה, הייתה אחת הברכות הראשונות שהבנתי ונתתי את דעתי עליה. ניתן לראות בה את אפסות האדם מול ריבונו של עולם, "אדון כל הנשמות", אך גם את גדולתו של האדם שזכה לקבל פיקדון כה יקר מאלוקיו.

ד"ר מיכל דל
מרצה ליהדות

דרש רבי שמלאי: למה הולד דומה במעי אמו? לפנקס שמקופל ומונח [...] וכיוון שיצא לאוויר העולם – **נפתח הסתום ונסתם הפתוח, שאלמלא כן אינו יכול לחיות אפילו שעה אחת** [...] ואין לך ימים שאדם שרוי בטובה יותר מאותן הימים [...] ומלמדין אותו כל התורה כולה [...] וכיון שבא לאוויר העולם – בא מלאך וסטרטו על פיו, ומשכחו כל התורה כולה [...] ואינו יוצא משם עד שמשביעין אותו [...] ומה היא השבועה שמשביעין אותו? תהי צדיק ואל תהי רשע, ואפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה – היה בעיניך כרשע. והוי יודע שהקב"ה טהור ומשרתיו טהורים, **ונשמה שנתן בך טהורה היא, אם אתה משמרה בטהרה – מוטב, ואם לאו – הריני נוטלה ממך.**

(בבלי, נדה ל ע"ב)

מדרש נפלא זה מציג את חייו של העובר במעי אמו. אלה ימיו הטובים ביותר של האדם, שבהם הוא לומד תורה שאותה משכיח ממנו המלאך טרם צאתו לאוויר העולם. המדרש מתאר כיצד טרם הלידה משיבעים את הוולד להיות צדיק ולשמור את נשמתו בטהרה. קריאה במדרש זה מזכירה לנו מיד שתי ברכות שנאמרות בכל בוקר עם הקימה: ברכת אשר יצר וברכת אלוקי נשמה הסמוכה לה. בברכת אשר יצר הדגש הוא על הגוף החומרי ואילו בברכת אלוקי נשמה שבאה מיד לאחריה הדגש הוא על הנשמה שבתוך הגוף.

התפיסה המובעת במדרש ובברכת אלוקי נשמה היא שהנשמה טהורה, וטהרה זאת נובעת מעצם העובדה שהנשמה ניתנה מאת הקב"ה. האדם מקיץ משנתו בבוקר ואחד הדברים הראשונים אותו הוא אומר היא ברכה זו, המביעה הכרה בכוחו של הקב"ה שנתן בנו את הנשמה, ותלות מוחלטת בו. הקב"ה ברא את הנשמה, נפח אותה באדם, משמר אותה בו והוא שעתיד ליטול אותה ממנו בסוף ימיו ולהשיבה בתחיית המתים. תיאור זה מקיף את כל ימיו של האדם טרם לידתו ועד לאחר מותו. לכאורה, אין לאדם חלק בהימצאותה של הנשמה והשפעה על הישארותה, כלומר על העובדה האם יחיה או ימות. כל שנותר לו הוא להודות לקב"ה על המתנה הנפלאה שנתן לו.

הרש"ר הירש מפרש את המילים "מודה אני לפניך": "מלפני ה' אין לי מה להעלים. דבר אשר נשמתי יודעת, גלוי הוא לפני ה'".¹ בפירוש זה הרש"ר הירש מוסיף עוד ממד לתלות בקב"ה, שלא רק עצם קיומה של

¹ רש"ר הירש, סידור תפילות ישראל, תרגום: יצחק פרידמן, ירושלים תשנ"ב, עמ' 11.

להתעמת עם הקושי

פרשת "בא" פותחת בדרישה נוקבת אל משה: בא אל פרעה. ה' מצווה על משה להתעמת עם מקור הקושי, עם פרעה. המכות הכבדות שבהם הוכה פרעה לא שינו את דעתו, הוא ממשיך להחזיק את בני ישראל בתודעה של עבדים. ה' מצווה על משה לבוא אל פרעה ולהתעמת אתו.

לעתים ההשתדלות שלנו לצאת ממצרים, מלווה במאמצים כבירים ובוויתורים כואבים. יחד עם זאת לא תמיד המאמץ שלם ואמתי, לא תמיד הוויתור קבוע ומלא. אין ספק שיש השתדלות, וההשתדלות יוצרת שחיקה של החיצוניות בקושי ומכה גם בלבושים של פרעה, אך יחד עם זאת ההשתדלות חסרה, הן מחמת רצון ואמונה בצדקת הדרך הן מחמת חוסר כלים וידע. מכת דם הייתה במישור האסתטי – מטרד ריח ביאושים ומים עכורים בצבע אדום;

מכת צפרדע גרמה למטרד רעש, אבל הייתה נסבלת; מכת כינים נגעה לגופו של פרעה, לחיצוניות בלבד – שערות גופו ותו לא;

מכת ערוב גרמה לפרעה אי נוחות, הוא נאלץ לוותר על החירות שלו ולהיות במעצר בית כדי שלא ייפגע;

מכת דבר גרמה לפרעה נגעי גוף, אך עדיין בחיצוניות; במכת ברד סוף סוף הצליח משה להעביר מסר של נחישות. קולות הרעמים והברקים חילחלו ללב פרעה וגרמו לו מורא גדול – אני מאבד את בני ישראל.

פרעה עבר תהליך של החלשה. ה' חושש שמשה יסתפק בפרעה חלש ומזהיר אותו שפרעה נמצא ברגישות

במצב לא מוכר. ה' יוצא בקריאה נרגשת: נכון שאתה לא רואה תוצאות ברורות, אבל אתה חייב לאזור כוח, להמשיך ולהתעמת עם פרעה. שים לב, התודעה של פרעה התעוררה, הוא מבין שהוא בחולשה, וממקום זה הוא יכול לגייס כוחות. אל תוותר לעצמך ותתמודד עם הפחד האמיתי שמשאיר אותך במצרים.

המציאות השתנתה: משה נדרש להתאים את עצמו למציאות חדשה. נכון שפרעה חלש, אבל יחד עם זאת משה עבר תהליך של העצמה. הוא שונה, חזק, בעל ניסיון ועצמה פנימית. משה נדרש להבין את השינוי ומהמקום הזה להתעמת עם פרעה כבעל ערך ושווה מול שווים, לא כעבד, אלא כמנהיג בעל חזון ודעה עצמית.

ואכן, משה מתייבב מול פרעה ומצליח לגייס את כוחות הארבה הפנימיים הממלאים בנוכחותם את ארץ מצרים. התודעה של הארבה מסמלת את המחשבה הביקורתית המצליחה לראות בקושי אתגר. הארבה מכרסם את יתר הפליטה מהברד ואת עץ השדה, ובעצם מכלה את החיות שעדיין נותרה לפרעה, שבה הוא נאחז וממנה הוא יונק את כוחו להמשיך ולשעבד את בני ישראל.

רק אחרי מכת הארבה מכיר פרעה בכוחו העולה של משה ובמנהיגותו ומוכן לנהל אתו משא ומתן חלקי על חירות מוגבלת: "ויקרא פרעה אל משה, ויאמר אל משה לכו עבדו את ה', רק צאנכם ובקרכם יצג, גם טפכם ילך עמכם".

שרה'ה מליק ותהילה שלומוביץ
סטודנטיות בהתמחות לתושב"ע

הנני שלחני

ארגון שר-אל

המפעל הלאומי למתנדבים לישראל

ברוריה מכמן

"מתנדבים המגיעים ביום המתוכנן ייאספו משדה התעופה ויוסעו לבסיס [...] זכרו להביא זוג נעליים סגורות וגרביים. לא כל הבסיסים מספקים מגפיים ולא תוכל לנעול סנדלים בזמן העבודה בבסיס". הודעה בלשון זאת מופיעה בהנחיות למתנדב באתר של ארגון שר-אל.

מה הוא ארגון שר-אל?

בקיץ 1982 פרצה מלחמת שלום הגליל ומספר רב מחקלאי רמת הגליל גויסו למלחמה וראו בעיניים כלות כיצד היבול החקלאי יורד לטמיון ממחסור בידיים עובדות. אהרן דויד, שריכוז את פעילויות הקהילה והתרבות של מתיישבי הגולן, ראה את מצוקת החקלאים והצליח תוך זמן קצר לגייס 650 מתנדבים מחו"ל לעבודה בשדות הגולן. לפני חזרתם לארצותיהם הביעו המתנדבים משאלה להשתתף גם בעתיד בסיוע למדינה. כך הוקם בשנת 1983 ארגון שר-אל על ידי ד"ר אהרן דויד שהיה בעבר קצין צנחנים ראשי.

ארגון שר-אל מביא לארץ מתנדבים בגילים שונים המגיעים על חשבונם לשלושה שבועות. הם מסופחים ליחידה צבאית המטפלת בהם מרגע הגעתם לישראל. המתנדבים מועסקים שמונה שעות ביום, חמישה ימים בשבוע בעבודות מטבח, תיקונים, צביעה, ניקוי, גינון, ובאריזות מנות קרב וציוד עזרה ראשונה. כדי להעמיק את הקשר בין המתנדבים לעם ישראל, ארץ ישראל ומדינת ישראל הם מטיילים בארץ, לומדים עברית ושומעים הרצאות. נוסף על המתנדבים מחו"ל מפעיל ארגון שר-אל מערך מתנדבים בארץ הכולל משפחות המארחות את המתנדבים בשבתות.

מטרות הארגון הן לסייע למדינה ולהגביר את הקשר התרבותי והחינוכי בין ישראל לתפוצות. ואכן, מתנדבי שר-אל חוזרים לארצותיהם ומשמשים שגרירים של רצון טוב למדינה ולתושביה.

במהלך השנים הצטרפו לפעילויות שר-אל בבסיס צה"ל גמלאים ישראלים המעוניינים אף הם לסייע לצה"ל.

עד כה הגיעו לארץ במסגרת שר-אל למעלה מ-130,000 מתנדבים מכשלושים ארצות, מהם כ-6% עלו לארץ והפכו לאזרחים ישראלים. על הישגיו זכה הארגון בשנת 2004 לפרס יו"ר הכנסת.

לעיון נוסף:

אתר שר-אל: <http://www.sar-el.org>